

SXEDIO.G35

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΜΤ. ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΚΕΜΑΛ ΤΑΝΡΙΣΕΒΝΤΙ, ΑΚΟΛΟΥΘΟΥ ΣΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Ο Μουσταφά Κεμάλ Τανρίσεβντι, υπάλληλος του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, είχε μετατεθεί στην Κύπρο ως Διοικητικός Ακόλουθος στο τουρκικό Προξενείο στις **30 Οκτωβρίου 1956**.

Ο Σπύρος Αθανασιάδης στο βιβλίο του "Φάκελος ΤΜΤ, Λευκωσία **1998**" δίνει και τις ακόλουθες πληροφορίες γύρω από την ίδρυση της ΤΜΤ:

Στα απομνημονεύματά του που δημοσίευσε η τουρκοκύπρια δημοσιογράφος Νεριμάν Τζαχίτ στις **26.5.97** στην τουρκοκυπριακή εφημερίδα " Ορτάμ" αναφέρει ότι την ΤΜΤ ίδρυσαν τρία άτομα: Ο ίδιος ο Τανρίσεβντι, ο Μπουρχάν Ναλμπάντογλου και ο Ραούφ Ντενκτάς.

Αφηγήθηκε στη συνέντευξη του:

- Εντάξει, οι Ναλμπάντογλου και Ντενκτάς ήταν Κύπριοι. Εσείς όμως; Ο δικός σας ρόλος;

- Ανήκα στο Υπουργείο Εξωτερικών. Στις **30.10.1956** μετατέθηκα στην Κύπρο ως Διοικητικός Ακόλουθος.

- Θα θέλατε, προτού συνεχίσουμε, να μας μιλήσετε για το άτομο σας;

Αποφοίτησα από το Τμήμα Εξωτερικού Εμπορίου και Προξενικών Υποθέσεων της Ανώτατης Σχολής Εμπορικών και Οικονομικών Επιστημών της Κωνσταντινούπολης.

Προσλήφθηκα στο Υπουργείο Εξωτερικών. Ήμουν ένας εργατικός, όλο ζωντάνια πατριώτης. Είχα επιθυμία για προσφορά εργασίας. Ηξερα και ξένη γλώσσα. Οι προϊστάμενοί μου με παραδεχόντουσαν και με αγαπούσαν. Ενώ περίμενα μετάθεση στη Βέρνη, στις **30 Οκτωβρίου 1956**, μετατέθηκα στην Κύπρο. Εχω τη γνώμη ότι σ' αυτό συνετέλεσε ο εθνικισμός μου, η

εργατικότητα και η τιμιότητα μου.

Στην Κύπρο είχαν αρχίσει οι δραστηριότητες της ΕΟΚΑ την 1η Απριλίου 1955. Ήταν ένα θέμα που ενδιέφερε την Τουρκία και η κοινή γνώμη της Τουρκίας το είχε στην ημερησία διάταξη. Τότε, είχα πρόθεση να παραιτηθώ από το Υπουργείο Εξωτερικών και να εργαστώ κάπου αλλού. Όταν όμως αποφασίστηκε η τοποθέτησή μου στην Κύπρο, ήλθα στο νησί για να μην λένε ότι "φοβήθηκα".

- Ποιος ήταν τότε πρόξενος;

- Ήταν ο Ριφάτ Αγιανλάρ, αλλά σύντομα παραιτήθηκε και αντικαταστάθηκε από τον Μπουρχάν Ισίν.

- Πώς ήταν τότε η Κύπρος; Τί θυμόσατε από τότε;

- Όπως ξέρετε ήταν εποχή της αγγλικής αποικιοκρατίας και ζούσαμε τα γεγονότα της Διώρυγας του Σουέζ. Αυτό είχε ως συνέπεια να έχουμε πάντοτε στρατιωτικό νόμο.

Σε μικρό χρονικό διάστημα γνωριστήκαμε με τους κατοίκους. Λόγω της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, τα εστιατόρια δεν λειτουργούσαν. Οι στενοί μου φίλοι με καλούσαν σε γεύματα και δείπνα.

Πολλά βράδια δείπνησα στο σπίτι του οδοντίατρου Σαφφέτ. Προσέγγιζα με πολλή άνεση τους ανθρώπους, γινόμασταν φίλοι. Είχα ως αρχή να μην με ενδιαφέρουν τα φρονήματά τους. Κάποτε ήμουν στην εστία "Καρντές", συνέχιζα στη Λέσχη των " Φίλων της Κοινότητας", την " Ένωση Γυναικών...".

- Σε διάστημα δυο περίπου μηνών έμαθα το νησί, αφού το είχα επισκεφθεί σχεδόν στο σύνολο του.

- Είχατε τέτοια αποστολή;

- Όχι. Είχα μόνο την επίσημη μου αποστολή. Με ωθούσε όμως στην επίσκεψη ένα ένστικτο που κληρονόμησα από τους προγόνους μας. Μάθαινα για το κάθε τι, πληροφορούμουν τις συνθήκες διαβίωσης των τουρκοκυπρίων.

- Θέλετε να μας πείτε περισσότερα, να ρίξουμε λίγο φως στην εποχή;

- Να σας αφηγηθώ ένα περιστατικό. Ο δημοσιογράφος Οκτάυ Εκσί είχε έλθει στην Κύπρο για έρευνες. Τον συνάντησα στου Χαζίμ Ρεμζή. Αφού συζητήσαμε του είπα αν θέλει να τον βοηθήσω σε ο,τιδήποτε. Η απάντηση ήταν η εξής:

- Οι τουρκοκύπριοι ενδιαφέρονται πολύ μαζί μου, με φιλοξενούν, με ξεναγούν. Εγώ θέλω να πάω στο χωριό του Γρίβα, το Τρίκωμο. Όταν τους το πω, αποφεύγουν.

- Πότε θέλετε να πάτε, τον ρώτησα.

- Το συντομότερο, ήταν η απάντηση του.

Την άλλη μέρα επισκεφθήκαμε το Τρίκωμο.

Τα όσα δημοσίευσε στη συνέχεια ο Οκτάυ Εκσί αποτελούν ένα καλό στοιχείο για την Κύπρο της εποχής. Γράφει:

" Τί περιμένουν οι Τούρκοι από μας;

Του Οκτάυ Εκσί **6.6.1958**

Οι τουρκοκύπριοι θελουν να ξέρουν από μας ότι είμαστε πραγματικοί φίλοι τους και αν παραστεί ανάγκη, εν όπλοις αδέρφια τους. Στην πραγματικότητα τα αδέρφια μας στην Κύπρο περιμένουν και άλλα, αλλά το σημαντικότερο είναι ότι θα πρέπει να τους δικαιώσουμε που πιστεύουν ότι ορθά βασίζονται πάνω μας. Από τα χείλη του τουρκοκύπριου θα ακούτε συχνά: "Η Κυβέρνηση μας σκέπτεται σοβαρά, μας σκέπτεται όσο πρέπει. Αυτό έχει σημασία για τον τουρκοκύπριο. Όλα τα υπόλοιπα είναι δευτερεύοντα".

Υπάρχουν όμως κάποια αιτήματα των τουρκοκυπρίων που δεν είναι δυνατό να παραβλέψουμε θεωρούμε υποχρέωση μας να τα δημοσιοποιήσουμε στην τουρκική κοινή γνώμη.

Οι αδελφοί μας στην Κύπρο καθυστέρησαν στην ίδρυση παράνομης οργάνωσης. Τους πρόλαβαν οι ελληνοκύπριοι με την ΕΟΚΑ.

Το σημαντικότερο που περιμένουν τα αδέρφια μας είναι το έμβασμα της οικονομικής υποστήριξης και η εκπαίδευση σε παρόμοιες οργανώσεις. Θεωρώ υποχρέωση μου να καλέσω τους αρμοδίους να προβληματιστούν με τα παραπάνω.

Οι τουρκοκύπριοι ζητούν όπως όσοι Τούρκοι αποστέλλονται στο νησί με επίσημη αποστολή να είναι άτομα που θα εμπυχώσουν τον τουρκικό εθνικισμό. Μετά λύπης μας είμαστε υποχρεωμένοι να πούμε ότι πολύ μικρός αριθμός δασκάλων μας που υπηρετούν στο νησί δουλεύουν ψυχή τε και πνεύματι, οι υπόλοιποι περνούν την ώρα τους υπολογίζοντας τις συναλλαγματικές διαφορές στους μισθούς τους.

Οι τουρκοκύπριοι ήθελαν τέτοιους δασκάλους;

Οι τουρκοκύπριοι δεν θα ήθελαν ένα Προξενείο που το μόνο που κάνει είναι να μεταφράζει τις περιλήψεις του ελληνοκυπριακού τύπου και να τις διαβιβάζει το Υπουργείο Εξωτερικών.

Οι τουρκοκύπριοι θέλουν ένα Προξενείο που θα πάρει στα σοβαρά την αποστολή του. Θέλουν ένα προξενείο που με τη δραστηριότητα του θα τους εμπνέει εμπιστοσύνη, θα επιλύει τα προβλήματά τους. Δεν τους αρκεί μόνο η οικονομική υποστήριξη.

Από τους υπαλλήλους του τουρκικού Προξενείου εκτός ενός νέου υπαλλήλου, κανένας δεν παρίσταται στις τελετές κηδειών των Τούρκων πεσόντων.

Αντιθέτως, στην άλλη πλευρά, παρόμοια γεγονότα βρίσκονται στο πεδίο του ενδιαφέροντος και της στήριξης του ελληνικού Προξενείου.

Για παράδειγμα υπάλληλοι του ελληνικού Προξενείου επισκέπτονται όσους ελληνοκύπριους κατηγορούνται για συμμετοχή τους στην ΕΟΚΑ και φυλακίζονται.

Οι υπάλληλοι του ελληνικού Προξενείου διαθέτουν όλο τους το χρόνο επισκεπτόμενοι τα διάφορα ελληνοκυπριακά χωριά για να τα γνωρίσουν ή πληροφορούνται τις ανάγκες της ΕΟΚΑ.

Οι υπάλληλοι του τουρκικού Προξενείου αρκούνται να κοιτάξουν απλά το χάρτη της Κύπρου.

Όπως μας εξήγησαν οι τουρκοκύπριοι της νήσου, σε ένα νέο υπάλληλο του Προξενείου έγινε παρατήρηση γιατί επισκέπεται το νησί από άκρη σε άκρη, κάτι που θα προκαλέσει μπελάδες στο Προξενείο.

Μπορούμε λοιπόν να φανταστούμε ότι οι τουρκοκύπριοι θα ήθελαν υπαλλήλους στο τουρκικό

Προξενείο που συμπεριφέρονται κατ'αυτόν τον τρόπο;

Οι Έλληνες της Κύπρου αντιλούν τη μεγαλύτερη δύναμη για τον αγώνα τους με το μπόλιασμα των παιδιών στα σχολεία με την ιδέα της Ένωσης.

Οι τουρκοκύπριοι μαθητές που εκδηλώνονται για τη διχοτόμηση αποβάλλονται από τα σχολεία με επιθυμία του κ. Προξένου.

Αντίθετα, όταν Τούρκος καθηγητής από την Τουρκία παρενόχλησε μαθήτρια στη Λεμεσό, το επεισόδιο καλύφθηκε.

Μπορούμε λοιπόν να φανταστούμε ότι οι Τουρκοκύπριοι θα ήθελαν τέτοιες καταστάσεις και όχι δραστηριότητες που θα συνέβαλλαν στην αύξηση του εθνικιστικού πνεύματος;

Αυτό δεν ισχύει μόνο για το Προξενείο μας. Και οι υπάλληλοι του Γραφείου που λειτουργήσαμε στο νησί για να διαδώσουν την ιδέα της διχοτόμησης και αυτοί ακόμη δεν ξεκολλούν από τα ελληνοκυπριακά νυκτερινά κέντρα.

Μετά από όλα αυτά οι τουρκοκύπριοι διαμηνύουν: Δεν θέλουμε τέτοια άτομα. Θέλουμε άτομα που υποστηρίζουν και θα διαδώσουν την ιδέα της διχοτόμησης".

- Ο νέος υπάλληλος του Υπουργείου Εξωτερικών που αναφέρει ο Οκτάϋ Εκσί ήσασταν εσείς;

- Μάλιστα. Εφθασα στο νησί στις **30 Οκτωβρίου 1956**. Το άρθρο του Εκσί γράφτηκε το **1958**. Μέχρι τότε είχα επισκεφθεί όλη την Κύπρο, συμπεριλαμβανομένων και των ελληνοκυπριακών χωριών και είχα γνωριστεί με τα σημαίνοντα πρόσωπα των χωριών. Πάντοτε είχα μαζί μου ένα χάρτη. Στο χάρτη αυτό είχα τις σημειώσεις μου.

Στα χωριά είχα επαφές με τους ελληνοκύπριους. Μια μέρα στο χωριό Διόριος συζητώντας με τους ελληνοκυπρίους με ρώτησαν όλο αγωνία: Αν διχοτομηθεί το νησί κι εμείς μείνουμε στην τουρκική πλευρά, ποια θα είναι η συμπεριφορά των Τούρκων;

Τους απάντησα: "Θα σας συμπεριφερθούν όπως τους κανονικούς πολίτες".

Παρόμοιες ερωτήσεις μου υποβάλλονταν και σε άλλα ελληνοκυπριακά χωριά.

Ο Κεμάλ Ταρνίσεβντι διατηρεί πολύ λεπτομερές αρχείο. Μου δείχνει το ημερολόγιο των ημερών, όπου αναγράφονται τα χωριά, τα χαρακτηριστικά τους, τα άτομα που αποτελούσαν την "εξουσία" του χωριού με σχόλια. Δεν θέλω να κρυφτώ πίσω από το δάκτυλο μου: Ολα αυτά τα έκανε από πατριωτισμό και μεράκι ή του είχε ανατεθεί ειδική αποστολή; Ακόμα έχω τις αμφιβολίες μου. Του αποκαλύπτω τις σκέψεις μου.

- Όχι, επαναλαμβάνει με έμφαση, όχι. Δεν τίθεται θέμα επίσημης αποστολής. Στις πράξεις μου με ωθούσαν τα πατριωτικά μου αισθήματα και η τουρκική συνείδηση. Όπως γνωρίζετε, μια που κι εσείς είχατε ζήσει τις μέρες εκείνες, η ΕΟΚΑ, είχε αποκαλυφθεί και είχε αρχίσει τις αιματηρές δραστηριότητες κατά των Αγγλων. Γνωστοί οι στόχοι της. Ήταν σίγουρο ότι θα έφθανε και η σειρά των Τούρκων.

Για ένα άτομο με τη δική μου ιδιοσυγκρασία αυτά ήταν σημαντικά.

- Ας πάρουμε τα γεγονότα με τη σειρά από εκεί που μείναμε.

- Μέχρι το **1957** κατοικούσα απέναντι από την εστία "Καρτές". Μετά μετακόμισα στην Αγλαντζιά.

- Η Αγλαντζιά δεν ήταν ελληνοκυπριακό χωριό;

- Ναι, αλλά υπήρχε κίνδυνος για όσους κατοικούσαν στη Λευκωσία. Ήμουν εργένης και είχα φέρει στο νησί και τη μητέρα μου. Το να κατοικώ στην Αγλαντζιά μεταξύ των ελληνοκυπρίων δεν θα τραβούσε πολύ την προσοχή. Κατά διαστήματα συζητούσα με τους ελληνοκύπριους κατοίκους του χωριού. Διαπίστωνα όμως ότι όλο και κάτι προετοιμάζετο. Γνώριζα για τις συμμορίες των ελληνοκυπρίων, των Μακεδόνων. Είχα αρκετές πληροφορίες. Παράλληλα γνώριζα πολύ καλά και το νησί. Νομίζω κανέναν άλλον δεν γνώριζε τόσο καλά τη Λεμεσό και την Πάφο, όσο εγώ.

Τις μέρες εκείνες ταλαιπωρήθηκε αρκετά και η

μητέρα μου. Πολλά βράδια με περίμενε στο παράθυρο μέχρι τις **12** τα μεσάνυχτα. Κοιμόταν μετά από μένα.

Γνώριζα καλά τα άτομα που ασκούσαν επιρροή στους τουρκοκύπριους των χωριών.

Για παράδειγμα στη Λεμεσό ήταν οι Χασάν Ορχάν Καχιά, στην Καντού ο Χουσεΐν Καντουλού, στην Πάφο οι Ντερβίς Ρασίτ και Αζίζ Αλτάϊ. Οι αξιωματούχοι της Τουρκίας με έβλεπαν ως ένα άτομο που ασκεί επιρροή στην Κύπρο. Ένα τέτοιο άτομο ήταν ο Ουλούς Ουλφέτ.

- Πώς γνωρίσατε τον Ουλούς Ουλφέτ;

- Με είχε επισκεφθεί. Ήταν φίλος του μακαρίτη του Μπουρχάν Ναλμπάντογλου. Είχε ιδρύσει μια οργάνωση με την επωνυμία "Μέτωπο **9ης** Σεπτεμβρίου".

Ο Ουλούς όμως έγινε όργανο της αγγλικής Μυστικής Υπηρεσίας. Όπως σας είπα, ο Ουλούς με επισκέφθηκε μέσω του Μπουρχάν. Με κάλεσε στο αυτοκίνητο του για μια βόλτα. Κάνναμε βόλτες στην περιοχή Κιοσκλού Τσιφλίκ όπου ήταν οι μυστικές αγγλικές υπηρεσίες.

- Γιατί;

- Θέλω να πιστεύω ότι οι Άγγλοι κάτι υποψιάστηκαν από τις διάφορες επισκέψεις μου στο νησί και ανέθεσαν στον Ουλούς την αποστολή αυτή. Αυτός με τις βόλτες αυτές ήθελε να τους αποδείξει ότι κάνει το καθήκον του. Κι εγώ όμως υποψιάστηκα και τον στρίμωξα. Τελικά μου είπε την πραγματικότητα. Ήταν ανταποκριτής στην εφημερίδα "Ουλούς" που εκδιδόταν στην Τουρκία. Είχε ένα ευρύ κύκλο στην Τουρκία. Δεν ήταν δυνατό να με πείσει να τον ακολουθήσω. Η απάντησή μου ήταν: "Κοίτα Ουλούς, άφησε τα όλ αυτά και προσπάθησε να τελειώσεις τη Νομική Σχολή. Τότε θα είσαι πολύ περισσότερο χρήσιμος στην κοινότητα σου".

- Κύριε Κεμάλ, στο άρθρο του Οκτάϊ Εκσί με εντυπωσίασε το σημείο εκείνο που αναφέρεται στην καθυστέρηση των τουρκοκυπρίων να ιδρύσουν παράνομη οργάνωση, όπως είχαν κάνει πολύ πιο πριν οι ελληνοκύπριοι με την ΕΟΚΑ. Το άρθρο φέρει ημερομηνία Ιούνιος **1958**. Εσείς όμως μας είπατε ότι

η TMT ιδρύθηκε πιο πριν.

- Μάλιστα. Η TMT ιδρύθηκε στις **15 Νοεμβρίου 1957**. Ο Ραούφ Ντενκτάς στα απομνημονεύματά του γράφει ως ημερομηνία ίδρυσης την **27. 11. 1957**, αλλά θέλω να πιστεύω ότι πρόκειται για ένα μικρό λάθος.

Ήταν αδύνατο στον Οκτάϋ Εκσί να γνώριζε τότε όλα αυτά. Παρά το ότι περιφερόμασταν μαζί, μου ήταν αδύνατο να του τα αποκαλύψω. Θέλω όμως να υπογραμμίσω τα εξής για να μην αδικήσω τους τουρκοκύπριους: Οι τουρκοκύπριοι έκαναν πολύ περισσότερα από όσα θα μπορούσαν, για την άμυνα της πατρίδας τους. Στην υπόθεση αυτή διέθεσαν τη ζωή τους, την περιουσία τους. Η αυτοθυσία τους αυτή οδήγησε και την Τουρκία στον αγώνα για την Κύπρο.

- Ας συνεχίσουμε όμως για την ίδρυση της TMT.

- Γνώριζα πολύ καλά τον Μπουρχάν Ναλμπάντογλου. Τον έβλεπα δίπλα στους Ραούφ Ντενκτάς και Φαζίλ Κουτσιούκ. Γνώριζα πολύ καλά και τον Φαΐζ Καϊμάκ. Είχαν καλές σχέσεις με το γιατρό, (Κουτσιούκ). Μια μέρα είπαν στον Κουτσιούκ ότι με είδαν σε αυτοκίνητο του Καϊμάκ.

Ο γιατρός θύμωνε όταν κάποιος είχε σχέσεις με τους αντιπάλους του.

Είχα αποκτήσει ένα ευρύ κύκλο γνωριμιών. Ως εκ τούτου είχα και πολλές πηγές πληροφοριών.

Με την ευκαιρία, θα ήθελα να αναφερθώ στον αείμνηστο Μπουρχάν. Ως ιδρυτής της TMT ταλαιπωρήθηκε πολύ. Δέχθηκε επικρίσεις από τον Κουτσιούκ. Ο Πρόξενος του δημιούργησε προβλήματα, αυτός όμως κατόρθωσε και δεν τόβαλε κάτω.

- Γιατί υπέστη τόσα λόγω της TMT;

- Θέλω να πιστεύω ότι οι λόγοι είναι ότι ο Κουτσιούκ και ο Πρόξενος δεν ήταν στην οργάνωση. Ειδικά ο Κουτσιούκ παρεξηγήθηκε επειδή απουσίαζε από την οργάνωση.

- Ας έλθουμε στην ίδρυση της TMT.

- Παρά το ότι δεν τους έχω ρωτήσει σχηματίσα την εντύπωση ότι τόσο ο Μπουρχάν όσο και ο Ντενκτάς

είχαν τη γνώμη ότι είχα αποστολή να περιφέρομαι στη νήσο. Μια μέρα με πλησίασε ο Μπουρχάν και μου είπε ότι ήθελε να με επισκεφθεί ένας φίλος.

Ο φίλος του ήταν ο Ντενκτάς, ο οποίος την εποχή εκείνη ήταν αντιεισαγγελέας. Τον έβλεπε τα βράδια μαζί με τον Κουτσιούκ. Κλείσαμε ραντεβού και με επισκέφθηκε το βράδυ της 27ης Ιουλίου 1957. Η συνάντηση έγινε στο σπίτι μου στην Αγλαντιζιά. Μου εξήγησαν την ανάγκη ίδρυσης μιας οργάνωσης και μου ζήτησαν να πρωτοστατήσω. Τους υποσχέθηκα ότι θα τους βοηθήσω και τους έδωσα τα ονόματα τουρκοκυπρίων που θα μπορούσαν να επικοινωνήσουν σε διάφορα χωριά. Μετά τις επαφές αυτές θα υπήρχε ένας πυρήνας.

- Ησασταν έτοιμοι για την ίδρυση μιας οργάνωσης;

- Η οργάνωση θα υιοθετούσε μια παθητική αντίσταση τύπου Γκάντι. Δεν θα ήταν ένοπλη. Εγώ είμαι και ο νονός της οργάνωσης. Βλέπετε, ονομάζεται "Αντιστασιακή Οργάνωση".

Η συνομιλία μας με τους Μπουρχάν και Ντενκτάς έγινε τον Ιούλιο. Τους επόμενους μήνες- Αύγουστο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο- έγιναν οι απαιτούμενες προετοιμασίες. Μάλιστα, μπορώ να σας πω ότι έγιναν περισσότερα από τα αναμενόμενα. Ο λαός περίμενε κάτι τέτοιο. Παρά το ότι η Τουρκία, μέσω του Προξενείου διαμήνυε ότι οι Τούρκοι πρέπει να παραμείνουν ήσυχoi, οι τουρκοκύπριοι αισθάνονταν την ανάγκη ίδρυσης μιας οργάνωσης ως αντίποδα της ΕΟΚΑ.

Σύντομα οργανωθήκαμε μέχρι το χωριό Κούκλια της Πάφου. Αν δεν είχα αντιληφθεί την αφύπνιση των τουρκοκυπρίων, την εθνική τους βούληση, δεν επρόκειτο να συνεχίσω. Τη μεγαλύτερη αντίσταση επέδειξαν οι Λεμεσιανοί και κυρίως η Πάφος.

Σχεδόν κάθε βράδυ έρχονταν στο σπίτι μου στην Αγλαντιζιά οι Μπουρχάν και Ντενκτάς και συζητούσαμε μέχρι αργά. Μου έλεγαν τα υποψήφια μέλη της οργάνωσης και εγώ έκανα την έρευνά μου προτού τα

δεχθούμε.

Εγώ εξάλλου συνέτασσα τις ανακοινώσεις της ΤΜΤ και τις έδυνα στον Μπουρχάν. Αυτός είχε πολυγράφο και τις κοινοποιούσε στους τουρκοκύπριους. Ταχυδρομικώς δε τις απέστειλε στα κέντρα ακρόασης των ελληνοκυπρίων, των άγγλων και των αμερικανών.

- Μπορούμε να έχουμε συγκεκριμένη ημερομηνία;

- **15 Νοεμβρίου 1957.** Το βράδυ εκείνο ο Ντενκτάς έδωσε μια δεξίωση. Για να περάσει απαρατήρητη, προσκλήθηκαν σ αυτή και άτομα που δεν είχαν καμιά σχέση με την οργάνωση, όπως οι Οσμάν Ορέκ, Χαζίμ Ρεμζί και Αλαντίν Γκουλέν. Κάποια ώρα όλοι αυτοί αναχώρησαν. Μείναμε με τον Μπουρχάν. Σκεπτόμαστε το τι πρέπει να κάνουμε. Κάποια στιγμή είπα στον Μπουρχάν να μας φέρει ένα χαρτί.

Υπαγόρευσα την πρώτη προκήρυξη της ΤΜΤ. Να τι έγραφε:

" Αξιότιμε τουρκοκυπριακέ λαέ,

Οργανώσεις όπως η ΒΟΛΚΑΝ, η 9η Σεπτεμβρίου καταργήθηκαν. Αντ αυτών ιδρύθηκε μια νέα οργάνωση που έχει τις ρίζες της στην επιθυμία των τουρκοκυπρίων και η οποία θα επωμιστεί την υπεράσπιση των τουρκοκυπρίων από την ιμπεριαλιστική αποικιοκρατική διακυβέρνηση και θα αντισταθεί κατά των ελληνοκυπρίων που στοχεύουν να ενώσουν την Κύπρο με την Ελλάδα.

Δεν πρόκειται για μια οργάνωση που αποβλέπει στην επίθεση, αλλά στην άμυνα. Καλούμε όλους τους τουρκοκύπριους να υποστηρίξουν την οργάνωση και να ενταχθούν σ αυτή.

Τουρκική Αντιστασιακή Οργάνωση"

Ο Μπουρχάν πήρε την προκήρυξη και πήγε στο τουρκικό Λύκειο να την πολυγραφήσει. Το τουρκικό Λύκειο ήταν πάντα το κυριότερο μας φρούριο.

Η προκήρυξη διανεμήθηκε την επομένη σ όλο το νησί.

- Είναι απίστευτο, ήσασταν ολομόναχοι χωρίς

την υποστήριξη κανενός, ειδικά χωρίς την υποστήριξη της Τουρκίας. Ακόμη και σήμερα κάτι τέτοιο είναι ακατόρθωτο.

- Κυρία Νεριμάν, αντιλαμβάνομαι ότι έχετε ακόμη κάποιες αμφιβολίες, αλλά θέλω να πιστέψετε ότι έτσι έχουν τα πράγματα.

Είμαι θαυμαστής του Ατατούρκ και εφάρμοσα το μοντέλο που ακολούθησε στον απελευθερωτικό αγώνα. Ήμουν ένας πατριώτης, ένας άνθρωπος του λαού που δεν πετούσε στα σύννεφα. Δεν ήμουν ο άνθρωπος κανενός κόμματος ή οργάνωσης.

Οι τουρκοκύπριοι πίστεψαν σε μένα και πήραν το δρόμο τους για μια δική τους υπόθεση.

Είχα σκεφθεί και καταστρώσει σχέδια μέχρι την παραμικρή λεπτομέρεια για τη μεγάλη αυτή υπόθεση.

Σκέπτομαι τα πάντα, μέχρι την πιο μικρή λεπτομέρεια. Μπορείτε να φανταστείτε ότι από τότε σκέφθηκα το ενδεχόμενο απόβασης του τουρκικού στρατού και είχα μελετήσει τις αγγλικές βάσεις που βρίσκονταν στις βόρειες ακτές. Σαφώς για την εποχή εκείνη ήταν ουτοπία, εγώ πάντως σκεφτόμουν όπως σας είπα.

- Ποια ήταν η στάση της τουρκικής Κυβέρνησης;

- Αναμφίβολα παρακολουθούσαν την υπόθεση, αλλά βρίσκονταν έξω από αυτή. Μάλιστα, όπως μου εξήγησε ο Φαϊζ Καϊμάκ, ο τότε Πρωθυπουργός της Τουρκίας Ατινάν Μεντερές είχε ανησυχήσει για τις προστριβές μεταξύ Κουτσιοούκ -Καϊμάκ και είχε πει ότι " λόγω της συμπεριφοράς τους μετάνιωσα που μετέτρεψα το κυπριακό σε θέμα εσωτερικής πολιτικής".

Την εποχή εκείνη στην Κύπρο λειτουργούσε το Τουρκικό Γραφείο Ειδήσεων που υπαγόταν στη Διεύθυνση Τύπου και Πληροφοριών της Τουρκίας. Επικεφαλής του Γραφείου ήταν ο Σαμπαχατίν Μέντσια με βοηθό τον Ντουντάρ Αρτζάγιουρεκ.

- Ποια ήταν η συμβολή της Τουρκίας;

- Δεν υπήρχε συμβολή της Τουρκίας και των δυο προαναφερθέντων ατόμων. Η μόνη συμβολή της Τουρκίας

ήταν η βοήθεια που προσέφερε στο Τυπογραφείο του Φαζίλ Κουτσιούκ.

Η Τουρκία μέσω του Προξενείου της στη νήσο καλούσε τους τουρκοκύπριους να παραμένουν ήρεμοι και να μην αντιδρούν.

Θυμάμαι πολύ καλά ότι το Τουρκικό Γραφείο Ειδήσεων δαπάνησε για δεξίωση στο εστιατόριο Τζαγλαγιάν δέκα χιλιάδες Στερλίνες, μέσα σ ένα βράδυ. Επρόκειτο για χρήματα του τουρκικού δημοσίου. Αντίθετα, καμιά βοήθεια δεν διοχετευόταν ούτε στην τουρκοκυπριακή πολιτική ηγεσία ούτε στην Ομοσπονδία Τουρκοκυπριακών Οργανώσεων.

Ήταν γνωστή η θέση και στάση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Προσπαθούσαμε πολύ να ακουστεί η φωνή μας από τον τουρκικό τύπο, χωρίς όμως επιτυχία. Είχαμε τον Ομέρ Σαμί Τζιοσάρ από την "Τζουμχουριέτ" και το Νετζαντί Ζιντζίκιραν από την "Χουριέτ". Ομως και αυτοί επηρεάζονταν από τον Κουτσιούκ.

- Δηλαδή ο Κουτσιούκ ήταν αντίθετος στην προσπάθεια για την ΤΜΤ; Γιατί απουσίαζε από την οργάνωση;

- Ας μη αναφερθούμε σ αυτά τα θέματα. Ο Κουτσιούκ είχε προσφέρει πολλά σ αυτή τη χώρα. Είχα τη γνώμη ότι εφ όσον ήταν πολιτικός ηγέτης δεν θα έπρεπε να ενταχθεί σε μια οργάνωση που το μέλλον της ήταν αβέβαιο. Δεν θα ήταν σωστό για τη θέση του.

Εκείνος, από δική του σκοπιά, δεν θα δεχόταν να εγκρίνει μια κίνηση, η οποία δεν αποτελούσε δική του πρωτοβουλία.

Αυτό που αρχίσαμε (ΤΜΤ) δεν ήταν μια κίνηση κατά του Κουτσιούκ. Ήταν μια κίνηση που σχετιζόταν με το μέλλον των τουρκοκυπρίων, της τουρκοκυπριακής κοινότητας.

Ο ίδιος ως πολιτικός ηγέτης, πιστεύω ότι ακολουθούσε την πολιτική της τουρκικής Κυβέρνησης και ήταν φυσιολογικό.

Η Ιστορία επαναλαμβάνεται. Πρέπει να αντλούμε διδάγματα. Οπως σας είπα, δεν είχαμε κατορθώσει να στρέψουμε την προσοχή του τουρκικού Τύπου στην

υπόθεση μας. Και οι δυο αρθρογράφοι που ενδιαφέρονταν για την Κύπρο επηρεάζονταν από τον Κουτσιούκ. Εμείς ήμασταν αποφασισμένοι. Επρόκειτο για υπόθεση των τουρκοκυπρίων. Επρεπε λοιπόν, να την αποδεσμεύσουμε από πρόσωπα. Αν έβλεπα ότι οι Ντενκτάς και Μπουρχάν είχαν προσωπικές βλέψεις, θα τους εγκατέλειπα. Κατά διαστήματα αντιμετώπισα τέτοιες πιέσεις. Είναι θέμα αντίληψης και διορατικότητας.

- Εχω πολλά ερωτήματα που θα πρέπει να απαντηθούν. Η ίδρυση της TMT δεν απαιτούσε εξοπλισμό; Ποιες πληροφορίες είχατε για τις οργανώσεις "ΒΟΛΚΑΝ" και "Μέτωπο 9ης Σεπτεμβρίου" που προϋπήρχαν της TMT;

- Κατά την ίδρυση της TMT δεν υπήρχε θέμα οπλισμού ή εξοπλισμού. Ακολουθήσαμε την παθητική αντίσταση του Γκάντι εξού και η επωνυμία "Αντιστασιακή Οργάνωση". Στις ανακοινώσεις της TMT επαναλαμβάναμε τακτικά: "Εκτός από τις περιπτώσεις αποδεδειγμένης προδοσίας δεν επιτρέπεται να ματώσει ούτε ακόμη η μύτη ενός Τούρκου ή να υποχρεωθεί Τούρκος να καταβάλει έστω και ένα γρόσι".

Η ανακοίνωση ήταν οδηγία και προς τον "λαό" και προς τα μέλη της TMT. Η επικοινωνία ήταν δύσκολη. Διερχόμασταν από μικτά χωριά.

- Κάτω από αυτές τις συνθήκες πώς διατηρείτο υψηλό το ηθικό των κατοίκων των χωριών;

- Είχαμε επαφές. Στέλναμε τα δελτία μας (προκηρύξεις) όπως αυτό που παρατίθεται κατωτέρω:

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Αρ.2

" Τούρκε Χωρική,

Μέχρι σήμερα υπέστης απειλές, πιέσεις, τρομοκρατικές ενέργειες. Η ψυχραιμία που επέδειξες και η οποία αρμόζει σε Τούρκο, δεν κατανοήθηκε, δεν εκτιμήθηκε δεόντως. Βλέπουμε πλέον ότι δεν έχουμε ασφάλεια ζωής, τιμής, περιουσίας.

Είμαστε μάρτυρες των όσων υπέστησαν στο σύνολο τους τα χωριά Αφάνεια και Βασίλεια, τις μεμονωμένες δολοφονίες σε άλλα χωριά, τις απαγωγές ατόμων μετά από απειλές, βιασμούς, επιθέσεις κατά τουρκικών περιουσιών και τζαμιών, δολοφονίες των πλέον ικανών Τούρκων αστυνομικών, το επεισόδιο στα Μελάνδρα.

Όλα αυτά αποτελούν σημεία για εξόντωση των τουρκοκυπρίων από το νησί. Πρόκειται για ανατριχιαστικά γεγονότα που στοχεύουν στην απάνθρωπη γενοκτονία και φυγή των τουρκοκυπρίων όπως έγινε στο παρελθόν στην Κρήτη.

Πληροφορίες από την Αθήνα μιλούν για γενική επίθεση των ελληνοκυπρίων εναντίον σας. Γνωρίζουμε ότι πλέον έχει εξαντληθεί η υπομονή σας. Θα χρειαστεί πάντως να περιμένουμε για ένα ακόμη χρονικό διάστημα. Ο χρόνος μας είναι απαραίτητος για προετοιμασία. Εμείς απομακρυνθήκαμε από σας και προτιμήσαμε να πεθάνουμε ελεύθεροι παρά να ζήσουμε σκλάβοι και προς τούτο αρχίσαμε τον αγώνα κοιτώντας με σιγουριά το μέλλον και βασιζόμενοι σε εσάς με απώτερο σκοπό να παύσουν οι τυραννίες σε βάρος σας.

Τα πατρογονικά αυτά εδάφη είναι δικά μας. Με τη συνεργασία και προσπάθεια όλων μας θα ανταποδώσουμε στον εχθρό τα όσα πράττει με τη γλώσσα και τα όπλα που καταλαβαίνει.

Ω Τούρκε.

Στα εδάφη αυτά, που είναι ποτισμένα με το αίμα των προγόνων σου, σκέψου τη μητέρα, τον πατέρα, την αδελφή, τη γυναίκα, τα παιδιά και μην τα αφήσεις στα χέρια των ξένων. Πρέπει να ξέρεις ότι δεν πρέπει να πεθάνεις στο κρεβάτι σου ή από τα βρώμικα χέρια του εχθρού, αλλά στα πεδία μάχης. Μόνο τότε θα έχεις δικαίωμα ζωής.

Ω Τούρκισσα.

Ο πόλεμος για την ανεξαρτησία του τουρκικού κράτους είναι έργο της γυναίκας της Ανατολίας. Κι εσύ είσαι προέκταση εκείνων.

Απόδειξε το λοιπόν.

Τούρκε χωρικές. Οργανώσου στα χωριά σου για να προστατέψεις τη ζωή, την τιμή, την περιουσία σου. Οποιος έχει πίστη κατορθώνει τα πάντα. Το σημαντικότερο όπλο σας ως είναι η πίστη σας.

Οι ομάδες άμυνας να είναι έτοιμες νυχθημερόν.

Μην σκέπτεστε μόνο τα χωριά σας, αλλά και τους αδελφούς μας που ζουν σε χωριά όπου η πλειοψηφία είναι ελληνοκύπριοι. Να ανταποδίδετε κάθε ενέργεια που στρέφεται εναντίον τους.

Σε κάθε χωριό υπάρχουν άνθρωποι της οργάνωσης μας. Τόσο σ αυτούς, όσο και στα στελέχη που θα επισκέπτονται τα χωριά σας από τις πόλεις, να παρέχετε κάθε δυνατή βοήθεια.

Εξ άλλου, αυτοί είναι έτοιμοι να θυσιαστούν για σας.

Για τα στοιχεία τους μην πείτε σε κανένα τίποτα, ούτε ακόμη και στον πιο στενό σας φίλο. Όσοι δεν υπακούσουν, όσοι εν γνώσει ή αγνοία τους εξυπηρετούν τον εχθρό, τον ενημερώνουν ή του διαβιβάζουν πληροφορίες, θα τιμωρούνται με θάνατο.

Να εργάζεστε με ένα τρόπο που αρμόζει στον Τουρκισμό και το Μουσουλμανισμό.

ΕΜΠΡΟΣ ΓΕΝΝΑΙΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ

TMT.

- Και τί γινόταν με το θέμα του οπλισμού;

- Συχνά αντιμετωπίζαμε το πρόβλημα αυτό. Είχαμε προτάσεις από τους Άγγλους και άλλες πηγές για πώληση οπλισμού, εμείς όμως τις απορρίπταμε.

Σχετικά τώρα με τις οργανώσεις ΒΟΛΚΑΝ και 9η Σεπτεμβρίου: Ειδικά τη ΒΟΛΚΑΝ διοικούσαν μερικοί Τούρκοι αστυνομικοί που βρίσκονταν κάτω από την επιρροή των Άγγλων προϊσταμένων τους. Αυτοί κατηύθυναν τη νεολαία. Στα αγγλικά αρχεία βλέπουμε ότι ο Κυβερνήτης Σερ Τζων Χάρτιγκ είχε προτείνει τη στήριξη της ΒΟΛΚΑΝ. Και οι δυο οργανώσεις (ΒΟΛΚΑΝ και 9η Σεπτεμβρίου) δεν είχαν σημαντική δράση.

Αρκούνταν μόνο να παροτρύνουν τους Τούρκους, να βάζουν πυρκαγιές στις γειτονιές κλπ.

Οι Άγγλοι ήθελαν να διαμηνύσουν στους ελληνοκύπριους ότι τους προστατεύουν από τα επεισόδια αυτά, ενώ παράλληλα ο κόσμος σχημάτιζε την εικόνα για το "Βάρβαρο Τούρκο που καίει καταστήματα, αποθήκες καπνού και ξυλείας".

Η οργάνωση Μέτωπο 9ης Σεπτεμβρίου δεν είχε καμιά βάση. Η ΒΟΛΚΑΝ στηριζόταν στον Ουλούς Ουλφέντ και είχε στους κόλπους της την εθνικιστική νεολαία. Με προκήρυξη της TMT ανακοινώθηκε ότι τερματιζόταν η δράση και των δυο οργανώσεων.

Υπήρχε φυσικά και η οργάνωση ΚΑΡΑ ΤΣΕΤΕ η οποία ιδρύθηκε μετά την TMT. Δεν είναι γνωστή η ιστορική αποστολή ή μάλλον διαστρεβλώνεται η αλήθεια. Η οργάνωση αυτή ιδρύθηκε με απώτερο σκοπό να διαλύσει την TMT. Αν δεν υπήρχε η TMT υποστηριζόμενη από τους τουρκοκύπριους, δεν θα υπήρχαν ούτε οι συνθήκες Ζυρίχης- Λονδίνου ούτε ο,τιδήποτε άλλο. Δεν πιστεύω ότι υπάρχει έστω και ένα άτομο που να μην τα παραδέχεται όλα αυτά.

- Ιδρύθηκε η TMT και διανεμήθηκε η πρώτη προκήρυξη. Τί συνέβη στη συνέχεια;

- Είχε σχηματιστεί ο πυρήνας και παράλληλα συνεχιζόταν η οργάνωση ειδικά αυτή των χωριών. Δεν αναφέρομαι μόνο σε τουρκοχώρια, μιλώ και για τα μικτά χωριά. Ακόμη και στις πιο μικρές κατοικημένες περιοχές είχαμε μερικά όργανα μας.

- Ποιος ήταν υπεύθυνος;

- Οι Μπουρχάν και Ντενκτάς.

- Ποιος τους ανέθεσε αυτά τα καθήκοντα;

- Εγώ.

- Μόνο εσείς, χωρίς την Τουρκία;

- Όχι, η Τουρκία δεν είχε σχέση. Να φανταστείτε ότι όπως με ενημέρωσαν δυο εθνικιστές φίλοι από την Τουρκία, η τουρκική Κυβέρνηση ενημερώθηκε για την οργάνωση τρεις μήνες μετά.

Παρακολουθούσα τις συζητήσεις στα Ηνωμένα

Εθνη, την πορεία των εξελίξεων, τον τουρκικό Τύπο. Ολα έδειχναν ότι η Τουρκία θα στριμωχθεί και θα αισθανθεί την ανάγκη αντίστασης. Ήξερα ότι θα συμβεί αυτό και για το λόγο αυτό, για μήνες απέκρυψα την πορεία των εργασιών μας έως ότου η Τουρκία φθάσει στο σημείο που προανέφερα.

Είχα αναφέρει με εκθέσεις μου στην Αγκυρα για τα συλλαλητήρια στη Λευκωσία και Αμμόχωστο. Αρα ήταν ενήμερη και η Αγκυρα.

- Ποια ήταν η αντίδραση στην Αγκυρα;

- Ήταν θετική. Είχε αρχίσει το κυπριακό να γίνεται μια υπόθεση που είχε αρνητικές επιπτώσεις για την Τουρκία στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών το **1957** και στις αρχές του **1958**.

- Εφ' όσον δέχθηκε θετικά τη δράση σας, σας βοήθησε;

- Αρκέστηκε μόνο στο να αντικρύσει θετικά το θέμα. Τίποτα άλλο. Η θετική όμως αντιμετώπιση με λύτρωσε από του να χαρακτηριστώ προδότης.

- Τί εννοείτε;

- Για τα όσα έκανε ένας υπάλληλος του τουρκικού Προξενείου εν αγνοία της Τουρκίας, σε αντίθεση με την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας θα μπορούσαν να με χαρακτηρίσουν προδότη. Μέχρι τότε η Τουρκία, μέσω του Προξενείου της, διαμηνούσε στους τουρκοκύπριους, ηγεσία και λαό: Η Τουρκία βρίσκεται στο πλευρό σας. Εσείς παραμείνετε ήσυχοι. Η Τουρκία ενεργεί εν ονόματι σας.

- Μα και τώρα η κατάσταση είναι η ίδια, παρά το ότι πέρασαν τόσα χρόνια.

- Πιστεύω ότι κατ' αρχήν η κοινότητα πρέπει να ασπαστεί την αντίσταση. Για να συνεχίσει η ΤΜΤ τη δράση της ασχολήθηκα πολύ, προτού μας αποσταλεί βοήθεια και εκπαιδευτές. Τότε μπορούσαμε να κάνουμε περισσότερα.

- Πού στηρίζετε τα λεγόμενά σας;

- Η αντίσταση των τουρκοκυπρίων αποκαλύφθηκε με τα γεγονότα της **27ης** και **28ης** Ιανουαρίου **1958**. Τα

γεγονότα αυτά σόκαραν τους Αγγλους. Επρεπε λοιπόν οι τουρκοκύπριοι να συνεχίσουν αυτό που καλά άρχισαν. Τα γεγονότα της 27ης και 28ης Ιανουαρίου οργανώθηκαν από την ΤΜΤ. Παρακολουθούσα τις εξελίξεις από πολύ κοντά. Εβλεπα ότι οι άγγλοι χρησιμοποιούσαν την Τουρκία κατά των ελληνοκυπρίων. Για παράδειγμα έχουμε την περίπτωση του Αχμέτ Ζαΐμ. Είχε μεταβεί στη Νέα Υόρκη με το Φαΐζ Καϊμάκ για να επηρεάσουν την κατάσταση όταν στην έδρα του Οργανισμού συζητείτο το Κυπριακό. Ο Ζαΐμ ήταν Γραμματέας του Κόμματος " Η Κύπρος είναι τουρκική" και ο Καϊμάκ Πρόεδρος της Ομοσπονδίας. Επιστρέφοντας το νησί πέρασαν από το Λονδίνο. Εκεί η αγγλική Κυβέρνηση πλεύρισε τον Ζαΐμ. Στην αρχή του ανέθεσε καθήκοντα Διευθυντή ασφαλείας. Ο Ζαΐμ όμως το έπαιζε σε διπλό ταμπλώ. Από τη μια ήταν άνθρωπος των Αγγλων και από την άλλη επισκέπτετο τον Κουτσιούκ και του έλεγε: "Κύριε, εγώ άσχετα με το καθήκον αυτό, είμαι μέλος της τουρκοκυπριακής κοινότητας". Ετσι βρισκόταν δίπλα στον Κουτσιούκ και διαβίβαζε στους Αγγλους ότι πληροφορείτο από τον τουρκοκύπριο ηγέτη. Ο εν λόγω κύριος έπραξε τα ίδια και με το Μακάριο, ο δε τελευταίος τον διόρισε στην Αγκυρα ως αντιπρόσωπο της Κύπρου το 1960. Την αποστολή αυτή τη συνέχισε και μετά το 1963.

Σχετικά με τα επεισόδια της 27ης και 28ης Ιανουαρίου 1958: Ενα βράδυ συναντηθήκαμε στο σπίτι μου στην Αγλαντιζιά με τους Μπουρχάν και Ντενκτάς. Ήταν μετά τις συνομιλίες στα Ηνωμένα Έθνη. Εγώ υποστήριζα ότι ο λαός θα έπρεπε να δείξει την ευαισθησία του στο Εθνικό θέμα διοργανώνοντας ένα μεγάλο συλλαλητήριο. Για την οργάνωση του ανέθεσα καθήκοντα στους Μπουρχάν και Ντενκτάς. Ομιλητής θα ήταν ο Ντενκτάς και τον ρώτησα ποιον άλλο θα ήθελε στο βήμα ως ομιλητή. Μου είπε τον Ουμίτ Σουλεϊμάν.

Στον Μπουρχάν ανέθεσα τα καθήκοντα οργάνωσης της νεολαίας των χωριών γύρω από τη Λευκωσία. Προς τον σκοπό αυτό θα ενημερώνονταν για όλα οι Τούρκοι μαθητές ακόμη και αυτοί που φοιτούσαν στην αγγλική

σχολή. Ο Μπουρχάν μου έλεγε με πόση επιθυμία οι νέοι ζητούσαν να τους ανατεθούν ενεργοί ρόλοι. Του έλεγα να τους εξηγεί ότι ο στόχος μας δεν ήταν να πάρουμε όπλα στο χέρι μας αλλά να δραστηριοποιηθούν στα λαϊκά κινήματα.

Ο Μπουρχάν όμως ενώ του έλεγα αυτά, πρόσθετε και τα εξής: "Θα έλθει η ώρα και για τα όπλα".

Θέλω στο σημείο αυτό να τονίσω ότι διαβάζοντας τα απομνημονεύματα του Ντενκτάς, είδα να αναφέρονται κάποια ονόματα και συνδέονται με τα γεγονότα των δυο ημερών. Αυτό οφείλεται ίσως το ότι πέρασαν πολλά χρόνια από τότε αλλά και στα άλλα καθήκοντα που έχει αναλάβει. Εγώ παρακολουθούσα τα γεγονότα από το τυπογραφείο του Κουτσιούκ. Τα επεισόδια άρχισαν μεταξύ **14.00** και **15.00** στις **27** Ιανουαρίου. Στόχος μας ως τότε ήταν να στείλουμε στην αποικιακή Κυβέρνηση αλλά και στην παγκόσμια κοινή γνώμη το μήνυμα ότι οι τουρκοκύπριοι είναι αποφασισμένοι να υπερασπιστούν την υπόθεση τους δηλαδή το Κυπριακό.

Στις **27** Ιανουαρίου μεγάλος αριθμός διαδηλωτών συγκεντρώθηκε στην πλατεία Σεραγίου προς την πύλη Κερύνειας. Δεν ξέρουμε αν επρόκειτο για αγγλική προβοκάτσια ή σύμπτωση, πάντως ένα στρατιωτικό τζίπ με επιβάτη ένα άγγλο στρατιώτη κατευθύνθηκε με ταχύτητα πάνω στο πλήθος. Επρόκειτο για σοβαρό συμβάν. Μέχρι τότε οι Τούρκοι υποστήριζαν τους άγγλους γι αυτό και δεν συγχώρεσαν την ενέργεια τους αυτή.

Ήταν λάθος που το όχημα μπήκε μέσα στο πλήθος. Τελικά θύμα ήταν μια γριά. Εγώ πάντως ερμηνεύω την ενέργεια των άγγλων ως προβοκάτσια.

Οι άγγλοι δεν μπόρεσαν να χωνέψουν ότι οι Τούρκοι, που μέχρι τότε τους υπάκουαν, σήκωσαν κεφάλι εναντίον τους. Εξ άλλου στο χώρο του συλλαλητηρίου ήρθαν οργανωμένοι. Ήθελαν να δώσουν ένα μάθημα στους Τούρκους. Κάποια στιγμή πήγα στην κλινική του Νεβζάτ Ουράλ που βρισκόταν σ εκείνη την περιοχή. Τα όσα έβλεπα ήταν συναρπαστικά. Να βλέπεις

τους άγγλους να ρίχνουν δακρυγόνα κατά των Τούρκων και αυτοί να τα αρπάζουν τον αέρα και να τα ρίχνουν εναντίον των άγγλων. Ολα έδειχναν ότι βρισκόμασταν μπροστά σε μια εθνική αντίσταση. Τα επεισόδια διήρκεσαν μέχρι τις **9.00- 10.00** το βράδυ.

Στις **27** Ιανουαρίου σκοτώθηκαν πέντε άτομα. Επιβλήθηκε στρατιωτικός νόμος. Τα επεισόδια επαναλήφθηκαν την επομένη στην Αμμόχωστο. Παρά το κέρφιο σκοτώθηκαν δυο άτομα.

Μέχρι τότε οι άγγλοι τύγχαναν της τουρκικής υποστήριξης. Αυτό το χρησιμοποίησαν εναντίον των ελληνοκυπρίων. Εγώ τα γνώριζα όλα αυτά. Πηγή του προβλήματος ήταν η αποικιοκρατία. Για το λογο αυτό στις προκηρύξεις καταφερόμουν όχι μόνο εναντίον των ελληνοκυπρίων αλλά και της αποικιοκρατίας.

Επέτεινα τον αγώνα μου κατά της ιμπεριαλιστικής και αποικιοκρατικής διοίκησης. Αυτό τους ενόχλησε αφάνταστα. Πρώτ απ όλα μας έφεραν αντιμέτωπους με ανθρώπους που προέρχονταν από την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Επρόκειτο για τουρκοκύπριους που έκαναν όλες τις επιθυμίες των Άγγλων.

- Οι Άγγλοι αντιλήφθηκαν την πραγματικότητα για την TMT μετά τα επεισόδια του Ιανουαρίου του **1958**;

- Αν δούμε το πότε ιδρύθηκε, θα διαπιστώσουμε ότι στα πρώτα της βήματα δεν την αντιλήφθηκαν.

- Οι άγγλοι είχαν παντού "μάτια και αυτιά". Δεν σας υποψιάστηκαν, αφού περιφερόσασταν από χωριό σε χωριό και είχατε επαφές με τον κόσμο;

- Νομίζω είχαν την εντύπωση ότι οι περιοδείες μου ήταν μέρος της αποστολής μου. Μετά τα γεγονότα του Ιανουαρίου τα πάντα αποκαλύφθηκαν. Έτσι άρχισε να γίνεται μια αλλαγή στην πολιτική τους.

- Και η στάση της τουρκικής Κυβέρνησης;

- Η Τουρκία δεν μετέβαλε πολιτική. Ο Μεντερές είχε τυφλωθεί από το φόβο του αντιπάλου του, του Ινονού. Εβλεπε το θέμα ως εσωτερική πολιτική. Εγώ

τότε ήμουν ένας διπλωμάτης μόλις **32** ετών και είχα τη διορατικότητα να δω πού οδηγείται η κατάσταση. Συνέδεσα τα γεγονότα και κατέληξα σε αποτέλεσμα.

Χάναμε την Κύπρο. Εγώ το έβλεπα αυτό. Θα έπρεπε τόσο η Κυβέρνηση της Τουρκίας όσο και η ηγεσία εδώ να ακολουθούσαν αποφασιστική πολιτική.

Η αναζωπύρωση των γεγονότων, τα αίτια που τα προκάλεσαν και οι παραστάσεις διαμαρτυρίας των ελληνοκυπρίων ενόχλησαν τους άγγλους. Αποκλειστικά και μόνο για να ικανοποιήσουν τους ελληνοκύπριους αντικατέστησαν τον Κυβερνήτη. Τη θέση του Σερ Τζων Χάρτιγκ ανέλαβε ο Σερ Χιου Φουτ.

- Θα ήθελα να αναφερθούμε και λίγο στην ορκωμοσία των μελών της TMT.

- Την εποχή μας δεν υπήρχαν όρκοι. Προτού πάρουμε στους κόλπους της οργάνωσης ένα άτομο, ερευνούσαμε το παρελθόν του. Μετά το άτομο αυτό το θεωρούσαμε έμπιστο. Η ορκωμοσία καθιερώθηκε από αυτούς που ανέλαβαν τη διοίκηση της TMT μετά την **1η Αυγούστου 1958**.

- Θέλω να διευκρινίσουμε κάτι. Αφού ο Βουρουσκάν ήλθε στο νησί στις **31 Ιουλίου 1958**, πώς ήταν δυνατό να ιδρύσει την TMT την **1η Αυγούστου 1958**;

- Κυρία Νεριζάν, διαπράττετε ένα μεγάλο λάθος και μια μεγάλη αδικία σε βάρος των εκατόν περίπου τουρκοκυπρίων που έπεσαν μέχρι την **1η Αυγούστου 1958** αλλά και σε βάρος του αγώνα.

Η **1η Αυγούστου 1958** δεν είχε σχέση με την τότε εποχή. Μετά από πολλά χρόνια θεωρήθηκε ως η ημερομηνία έναρξης και αυτό μόνο πάνω στα χαρτιά. Θα σας αποδείξω όλα αυτά με παραπομπές σε αγγλικά έγγραφα. Πριν όμως θέλω να σας πω και κάτι ακόμα: Οπως δημοσιεύθηκε στον Τύπο, ο Ριζά Βουρουσκάν ήλθε στο νησί στις **31 Ιουλίου 1958**, αλλά μέχρι τότε εδώ υπήρχε και δρούσε η TMT.

Δυστυχώς, με το να αποδεχόμαστε ως ημερομηνία ίδρυσης της TMT την **1. 8. 1958**, παραγράφουμε όλους αυτούς που ίδρυσαν την TMT, που έδρασαν στους

κόλπους της χωρίς να περιμένουν αντίκρουσμα, που έπεσαν για την υπόθεση. Κακώς παρουσιάζουμε την 1η Αυγούστου **58** ως ημερομηνία ίδρυσης της TMT και μάλιστα με την καθοδήγηση του τουρκικού Προξενείου. Πρόκειται για ένα πέρα ως πέρα λάθος.

- Είπατε ότι θα αποδείξετε με στοιχεία του λόγου το αληθές. Θα ήθελα όμως να σας ρωτήσω από πότε η ΕΟΚΑ άρχισε να στρέφεται εναντίον των τουρκοκυπρίων και της TMT;

- Όπως σας είπα η TMT οικοδόμησε τον αγώνα της πάνω σε ψυχολογικό πόλεμο και την παθητική αντίσταση. Θέλω να πιστεύω ότι δεν λύνονται όλα με τα όπλα. Αν είχαμε ένοπλες συγκρούσεις με την ΕΟΚΑ αυτό θα σήμαινε και απώλειες ανθρώπων μας γιατί η ΕΟΚΑ είχε επιτυχίες στους αγώνες της ακόμα και με τους άγγλους.

Αυτό που θέλαμε να πετύχουμε εμείς ήταν να δώσουμε στους άγγλους να καταλάβουν ότι στο νησι αυτό υπάρχουν και τουρκοκύπριοι. Εξ άλλου οι άγγλοι άρχισαν να συζητούν για τους τουρκοκύπριους και για τη διχοτόμηση, μάλιστα δε ο Υπουργός Αποικιών Λένοξ Μπόϊντ σε ομιλία του στη Βουλή των Λόρδων αναφέρθηκε στη διχοτόμηση.

Αναμφίβολα αυτό ενόχλησε αφάνταστα τους ελληνοκύπριους και την ΕΟΚΑ. Ενα πρωί βρήκα στο σπίτι μου στην Αγλαντιζιά μια προκήρυξη της ΕΟΚΑ. Ήταν Μάης του **1958**. Μου τη μετάφρασε ο Μπουρχάν. Αναφερόταν στο μάθημα που θα δώσουν στην TMT, στις ενέργειες τους για να εξαφανίσουν την TMT. Αμέσως συνέταξα ένα κείμενο το οποίο πολυγράφησε ο Μπουρχάν και η προκήρυξη διανεμήθηκε την επομένη το πρωί. Να τι έγραφε:

" TMT **28.5.1958**.

Αγαπητέ τουρκοκυπριακέ λαέ.

Η ΕΟΚΑ διένειμε μια προκήρυξη που στρέφεται εναντίον της οργάνωσης μας. Με προκηρύξεις μας αποκαλύψαμε τις συμφωνίες που πέτυχαν με τους άγγλους μέσω του Κυβερνήτη. Αυτό ενόχλησε τη ΕΟΚΑ η οποία προβάλλει γελοίους ισχυρισμούς κατά της

οργάνωσης μας.

Στο κείμενο της προκήρυξης της διαβλέπουμε ένα φόβο και μια ψυχική αναταραχή που οφείλονται στον πανικό τους από την εθνική ενότητα των Τούρκων. Οι εγκληματίες αυτοί, χάρη στους ευεργέτες τους άγγλους, εύρισκαν ελεύθερο το πεδίο δράσης. Τάχασαν όταν είδαν την εθνική ενότητα και ενέργειες των Τούρκων.

Ενοχλήθηκαν όχι τόσο από την ομιλία του Υπουργού Αποικιών Λένοξ Μπόϊντ στη Βουλή των Λορδων, όσο από την αναφορά στην ονομασία της οργάνωσης μας.

Θα ήταν λογική ενέργεια η διαπίστωση από την ΕΟΚΑ της ισχύος της ΤΜΤ. Τί περιμένεις όμως από βλαμμένους; Πώς περιμένεις να αντιληφθούν και να κατανοήσουν την αλήθεια; Θα συνέλθουν όμως όταν πάρουν το μάθημά τους, όπως στη Σμύρνη και θα ενταφιαστούν στα νερά της Μεσογείου. Η Ελλάδα είναι το νόθο παιδί της Αγγλίας. Μήπως δεν είναι έργο των άγγλων η ίδρυση του ελληνικού κράτους, η επίθεση τους στη Μικρασία, η αρπαγή των Δωδεκανήσων; Δεν θα είχαμε τα ίδια αποτελέσματα και στην Κύπρο, αν δεν ξεσηκωνόταν οι Τουρκοκύπριοι και το τουρκικό Έθνος; Οι άσχημες όμως μέρες έχουν περάσει ανεπιστρεπτί. Τώρα, τόσο οι ίδιοι, όσο και οι ευεργέτες τους άγγλοι, αν δεν θέλουν να πνιγούν στα κύματα των ψευδαισθήσεων θα πρέπει να αποδεχτούν τη διχοτόμηση και μάλιστα χωρίς καθυστέρηση.

Τα άτομα αυτά που ουδέποτε γεύτηκαν την ελευθερία και για χρόνια ήταν σκλαβοι, θέλουν να δώσουν μαθήματα ελευθερίας και ανθρωπισμού στον Τούρκο. Μιλούμε γι αυτούς που για χάρη προσωπικών συμφερόντων και ευημερίας προσφέρουν τις γυναίκες και κόρες τους στις αγκαλιές των άγγλων.

Τούρκος σημαίνει ελεύθερος. Σημαίνει ανεξάρτητος άνθρωπος. Τούρκος είναι αυτός που δεν πουλά την πατρίδα του, το έθνος του, τη θρησκεία του, την τιμή και υπόληψη του.

Το βιοτικό επίπεδο και οι κατοικίες των

ελληνοκυπρίων αποδεικνύουν ότι είναι πουλημένοι. Γνωρίζουν πολύ καλά ότι οι τουρκοκύπριοι δεν πρόκειται να φοβηθούν από τις απειλές τους. Οι τουρκοκύπριοι είναι σήμερα ένα ηφαίστειο.

Δεν μπορείς να αστερευτείς μαζί τους. Η παραμικρή αρνητική ενέργεια των αφέντων τους άγγλων ή δική τους, είναι ικανή να προκαλέσει την έκρηξη του ηφαιστείου. Είναι θέμα κλάσματος δευτερολέπτου. Η διχοτόμηση είναι η μόνη λύση σωτηρίας.

Στα άγια αυτά εδάφη υπάρχουν **50.000** πεσόντες. Το νησί θα γίνει ελληνικό μόνο αν περάσουν πάνω από το νεκρό σώμα και του τελευταίου τουρκοκύπριου. Αυτό ας το γνωρίζουν καλά οι τουρκοκύπριοι. Αυτό ας το γνωρίζουν καλά οι ελληνοκύπριοι και οι άγγλοι.

Διχοτόμηση ή θάνατος.

Ω, τί ευτυχία να λέγεσαι Τούρκος.

TMT.

Πολιτική Επιτροπή.

- Ας αναφερθούμε στην ημερομηνία **1.8.1958** που παρουσιάζεται ως ημερομηνία ίδρυσης της TMT.

- Δεν χρειάζονται πολλά λόγια. Εκτός από όλους όσοι έζησαν τα γεγονότα και συμμετείχαν σ αυτά, έχουμε και την απόφαση του Κυβερνήτη Φουτ ημερομηνίας **23.7.1958** να κηρύξει παράνομες τόσο την ΕΟΚΑ, όσο και την TMT, με απότερο σκοπό να παρεμποδίσει τις συγκρούσεις οι οποίες θα οδηγούσαν σε εμφύλιο πόλεμο. Πώς λοιπόν είναι δυνατόν ο Κυβερνήτης της Κύπρου να θεωρεί παράνομη οργάνωση την TMT στις **23 Ιουλίου 1958** και αυτή να έχει ιδρυθεί την **1.8.1958**; Αν υπάρχει έστω και ένα άτομο που μπορεί να απαντήσει σ αυτή την ερώτηση ας έλθει να τα πούμε.

Στις **4.8.1958** η ΕΟΚΑ και στις **5.8.1958** η TMT ανακοίνωσαν κατάπαυση πυρός. Πώς ήταν και πάλι δυνατόν, μια οργάνωση που μόλις είχε ιδρυθεί να έπαιρνε τέτοια απόφαση; Ο Ριζά Βουρουσκάν έφθασε

στο νησί στις **31 Ιουλίου 1958** και την επομένη ίδρυσε την οργάνωση;

Όχι, η οργάνωση είχε ιδρυθεί προ πολλού και ήταν δημιούργημα του τουρκοκυπριακού λαού. Οι τουρκοκύπριοι ήταν έτοιμοι, αλλά τους έλειπε ο ηγέτης. Η Λεμεσός και ειδικά η Πάφος ήταν πανέτοιμες. Ήξεραν ότι σε περίπτωση διχοτόμησης θα παρέμεναν στο νότο.

Διάβασα τα απομνημονεύματα του Ριζά Βουρουσκάν. Αδικεί πολλούς αφού δεν αναφέρεται ούτε καν στον Μπουρχάν ούτε στην προϋπάρχουσα TMT, ούτε σ αυτούς που έπεσαν.

Όταν έφθασε αυτός στο νησί υπήρχε μια έτοιμη οργάνωση. Αν δεν ήταν έτσι, πώς θα την ίδρυε σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα; Το έχω πει πολλές φορές: Για μια τέτοια εθνική κίνηση απαιτείται τοπική οργάνωση. Διαφορετικά, κανένα κράτος δεν είναι δυνατόν να βοηθήσει.

- Να επιστρέψουμε στην **23η Ιουλίου 1958** και να δούμε για λίγο την κήρυξη της ΕΟΚΑ και της TMT ως παράνομων οργανώσεων αλλά να αναφερθούμε και στις συλλήψεις.

- Οι συγκρούσεις μεταξύ ελληνοκυπρίων ίσως οδηγούσαν σε εμφύλιο πόλεμο. Η αγγλική διοίκηση κήρυξε και τις δυο οργανώσεις παράνομες και προέβη σε ορισμένες συλλήψεις. Συνελήφθησαν **123** Τούρκοι, από τους οποίους **50** από τη Λευκωσία και **1200-1300** ελληνοκύπριοι.

- Μήπως συνελήφθησαν και οι Ντενκτάς και Ναλμπάντογλου;

- Όχι. Μεταξύ των συλληφθέντων μόνο **5-10** άτομα είχαν σχέση με την TMT. Φαίνεται ότι οι άγγλοι δεν εντόπισαν τα μέλη της οργάνωσης. Για παράδειγμα υπήρχε κάποιος Νετζαντί Τασκίν. Καταγόταν από την Πόλη Χρυσοχούς και ήταν από τα άτομα στα οποία μόλις τους είχαν ανατεθεί καθήκοντα. Ήταν αγχώδης τύπος και φλύαρος. Έχω την εντύπωση ότι κάτι αποκάλυψε.

Οι άλλοι δεν είχαν σχέση με την TMT. Μεταξύ

των συλληφθέντων ήταν και δυο πράκτορες των Αγγλων. Οι άγγλοι ακολουθούσαν την τακτική αυτή, δηλαδή να συλλαμβάνουν και ανθρώπους τους και να παρακολουθούν το τί λέγεται στις φυλακές.

Τα επεισόδια ήταν σημαντικά. Ο Τύπος της Τουρκίας έδωσε μεγάλη δημοσιότητα. Η "Χουρριέτ" όμως αντί για την οργάνωση TMT αναφερόταν στην οργάνωση ΒΟΛΚΑΝ, και αυτό γιατί ο ανταποκριτής της ήταν ο Σακίρ που εργαζόταν στη "Χαλκίν Σεσί" του Κουτσιούκ.

Ο Κουτσιούκ δεν αποδέχθηκε την TMT και είχε την αίσθηση ότι τον παραμέρισαν. Ως πολιτικός ηγέτης δεν θα έπρεπε να επηρεαστεί. Να σας αναφέρω το τί έγραψε η "Τζουμχουριέτ" στις **24. 7. 1958**:

"Ο Κυβερνήτης της Κύπρου Φουτ, έλαβε τα μέτρα του. Μετά από πληροφορίες ότι η ΕΟΚΑ θα δολοφονήσει το σύνολο των τουρκοκυπρίων, συνελήφθησαν **1400** ελληνοκύπριοι, ενώ φυλακίστηκαν **50** τουρκοκύπριοι. Παράνομη η TMT. Χθες δολοφονήθηκαν άλλοι δυο τουρκοκύπριοι".

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 24 (ΑΡ): Ο Κυβερνήτης Σερ Χιου Φουτ, δήλωσε ότι συνελήφθησαν πέραν των **1400** ελληνοκυπρίων προκειμένου να προλάβει ένα εμφύλιο πόλεμο στο νησί. Επίσης δήλωσε ότι συνελήφθησαν και **50** τουρκοκύπριοι. Για ένα χρόνο ανεστάλη η δράση της TMT και η οργάνωση χαρακτηρίστηκε παράνομη.

Σε δηλώσεις του ο Φουτ ανέφερε ότι πληροφορήθηκε ότι η μυστική οργάνωση των ελληνοκυπρίων ΕΟΚΑ έδωσε εντολές για αύξηση των επιθέσεων των μελών της κατά των τούρκων και των άγγλων αστυνομικών.

Κατόπιν τούτου άρχισαν συλλήψεις οι οποίες και συνεχίζονται. Ο Φουτ δήλωσε ακόμη ότι με προκηρύξεις που διανέμει η TMT καλεί και προκαλεί τους τουρκοκύπριους να χρησιμοποιήσουν βία κατά την ελληνοκυπρίων και των τοπικών αγγλικών αρχών. Ο Φουτ είπε και τα εξής:

Για να προλάβω απώλειες ζώων και περιουσιών και να παρεμποδίσω τον εμφύλιο πόλεμο διέταξα τη σύλληψη μεγάλου αριθμού υπόπτων.

Ο Φουτ ισχυρίστηκε ότι η TMT χρησιμοποιείται για την αύξηση της αστάθειας.

Ο Φουτ είπε ακόμη ότι από τις αρχές του Ιουνίου σκοτώθηκαν **95** άτομα, τραυματίστηκαν πάνω από **170**, προκλήθηκαν εκατοντάδες πυρκαγιές, ενώ ισχυρίστηκε ότι χάρη στις ενέργειες των Δυνάμεων Ασφαλείας αποφεύχθηκαν μεγαλύτερες ζημιές.

Πρόσθεσε μάλιστα ότι στις διακοινοτικές συμπλοκές των τελευταίων **12** ημερών σκοτώθηκαν **51** άτομα και τραυματίστηκαν **800**.

Ο Φούτ, μιλώντας σε δημοσιογραφική διάσκεψη είπε:

Όταν για πρώτη φορά άκουσα ότι η ΕΟΚΑ ετοιμάζεται για νέες επιθέσεις, δεν το πίστεψα.

Θα ήταν παράλογο να επιδοθούν σε εγκληματικές πράξεις σε μια περίοδο που υπάρχει κίνδυνος για εμφύλιο πόλεμο. Όταν όμως διάβασα τις σχετικές εκθέσεις, πείστηκα. Κατόπιν αυτού διατάχθηκαν ευρείας έκτασης συλλήψεις. Οι δημοσιογράφοι ρώτησαν τον Φουτ γιατί συνελήφθησαν **50** τουρκοκύπριοι και πέραν των **1400** ελληνοκυρίων. Ο κυβερνήτης απάντησε ότι η TMT δεν έχει την έκταση που έχει η ΕΟΚΑ και πρόσθεσε: Η ΕΟΚΑ έχει απλωθεί παντού, ενώ η TMT δραστηριοποιείται μόνο σε ένα ή δυο μεγάλα κέντρα της Κύπρου".

Ο Κυβερνήτης απαντώντας σε άλλη ερώτηση δήλωσε ότι η Οργάνωση ΒΟΛΚΑΝ δεν τέθηκε εκτός νόμου και επανέλαβε ότι η TMT είναι η μοναδική τουρκική μυστική οργάνωση.

Ο Κυβερνήτης πρόσθεσε και τα εξής:

Οι Δυνάμεις ασφαλείας ενεργούν με ζήλο και θα συλλαμβάνουν όλους όσοι προβαίνουν σε πράξεις βίας. Θα ληφθούν όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα για αποκατάσταση της ομαλότητας. Θα πρέπει να εργαστούμε συστηματικά για να αναχαιτίσουμε τη βία. Στόχος μας είναι να απαλλάξουμε τον κόσμο από το φόβο και να επανέλθει η ζωή στην ομαλότητα. Είμαστε υποχρεωμένοι να πάρουμε επειγόντως δραστικά μέτρα για να πετύχουμε το σκοπό μας και να αναχαιτίσουμε

τις εγκληματικές πράξεις.

Ο Φουτ είπε ακόμη ότι μετά τις συλλήψεις διευκολύνεται το έργο των Δυνάμεων Ασφαλείας και αναφέρθηκε στη λογοκρισία.

Οι συλληφθέντες ελληνοκύπριοι είναι τα ίδια άτομα που προ καιρού αφέθηκαν ελεύθερα από τον ίδιο τον Κυβερνήτη.

Απαντώντας σε σχετική ερώτηση ο Φουτ είπε ότι ο ευρισκόμενος στην Αγκυρα Φαζίλ Κουτσιούκ δεν συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των τουρκοκυπρίων που θα συλληφθούν. Είπε συγκεκριμένα: Δεν πρόκειται να συλληφθούν ηγέτες.

- Κύριε Τανρίσεβντι, το θέμα της διχοτόμησης πολυσυζητήθηκε. Δηλώνετε ότι οι Αγγλοι την αποδέχθηκαν. Τί έχουμε να πούμε πάνω σ αυτό το θέμα;

- Κατ αρχήν θα πρέπει να πω ότι στους στόχους της TMT δεν προβλεπόταν η διχοτόμηση. Αναγκάστηκε να αλλάξει την πολιτική της για να συμβαδίξει με αυτή της Τουρκίας. Στη διχοτόμηση η αναλογία του πληθυσμού δεν έχει σημασία. Στη Δυτική Θράκη, ενώ οι Τούρκοι ήσαν σε τριπλάσιο αριθμό από τους Έλληνες με όλα αυτά η περιοχή παραχωρήθηκε στην Ελλάδα.

Οι άγγλοι αντιλήφθηκαν το γεγονός και αν τα επεισόδια του Αυγούστου του **1958** συνεχίζονταν για άλλους δυο μήνες θα επιτυγχάνετο η διχοτόμηση. Το Σεπτέμβριο του **1958** οι Αγγλοι δήλωναν: Εμείς θα προχωρήσουμε και θα διαιρέσουμε το νησί μεταξύ ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων.

Η Ελλάδα έλαβε σοβαρά υπόψη τις δηλώσεις. Εχουμε τις δηλώσεις του τότε Υπουργού Εξωτερικών Ευάγγελου Αβέρωφ. Όταν μετά τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου τα μέλη της ΕΟΚΑ επισκέφθηκαν την Ελλάδα και εξέφρασαν τη δυσαρέσκεια τους για τις συμφωνίες, η απάντηση που πήραν ήταν: Αν εμείς δεν αποδεχόμασταν τις συμφωνίες, οι άγγλοι θα διχοτομούσαν το νησί. Εχουμε στα χέρια μας αδιάψευστα στοιχεία.

- Όταν στις **31.7.1958** ο Ριζά Βουρουσκάν έφθασε στην Κύπρο, ήλθατε σε επαφή μαζί του;

- Δεν ήταν δυνατό να συμβεί κάτι τέτοιο, γιατί εγώ από το Μάϊο του 1958 επαναπατρίστηκα. Δεν ήταν δυνατό να το χωνέψω. Πήρα άδεια 20 ημερών. Εστειλα τον Μπουρχάν στην Αγκυρα για να εξασφαλίσει βοήθεια για την TMT από τις στρατιωτικές αρχές με τις οποίες είχα προσυνηνοθηθεί.

Στο νησί είχαμε στριμωχθεί πολύ. Οι Άγγλοι παρακολουθούσαν το κάθε τι. Τόσο ο Κουτσούκ όσο και οι άγγλοι έβλεπαν τον Μπουρχάν ως αρχηγό της TMT.

Ασκείτο μια υπερβολική πίεση. Από τη μια ο Κουτσούκ, από την άλλη οι άγγλοι αλλά και οι της οργάνωσης ΒΟΛΚΑΝ. Τον έστειλα στην Αγκυρα για να παρεμποδίσω μια ενδεχόμενη σύλληψη του, αλλά και για να έλθει σε επαφές με τους στρατιωτικούς.

Οι επαφές αυτές είχαν πολύ θετικά αποτελέσματα. Παρόμοιες πιέσεις ασκούντο και στο Ντενκτάς.

Η αποικιοκρατική Κυβέρνηση ήθελε να απαλλαγεί από αυτόν και σκεπτόταν να τον διορίσει Γενικό Εισαγγελέα στο Χογκ Κόγκ. Πιέσεις δεχόταν και από την κυρία Αϊντίν (σύζυγο του Ντενκτάς). Η κυρία ήθελε να μεταβούν στο Χογκ Κογκ επειδή δεν επιθυμούσε την ανάμιξη του συζύγου της σε πολιτικές καταστάσεις, αλλά και ο Φαζίλ Κουτσούκ, στο πρόσωπο του Ντενκτάς έβλεπε έναν αντίπαλο και τον αντιπολιτευόταν.

Λόγω των παραπάνω, τόσο ο Κουτσούκ όσο και η κυρία Αϊντίν μου συμπεριφέρονταν με αρνητική διάθεση. Ο Κουτσούκ σχημάτισε την εντύπωση ότι προετοιμάζαμε το Ραούφ Ντενκτάς ως αντικαταστάτη του. Η κυρία Αϊντίν προβληματιζόταν για τις συχνές επαφές μου με το σύζυγο της, επειδή, φυσικά, δεν γνώριζε λεπτομέρειες (Όταν μετά από χρόνια έμαθε την αλήθεια γίναμε φίλοι).

Ο γιατρός Κουτσούκ προχώρησε περισσότερο. Με κατάγγειλε στον Πρόξενο, ο οποίος με διέταξε να μην συναντιέμαι με τον Ντενκτάς.

- Εσείς διακόψατε τις επαφές;

- Φυσικά όχι. Ως ένα άτομο που εργαζόμουν νύκτα

και μέρα για μια μυστική οργάνωση, αντιλαμβάνεστε, είχα πίεση. Του εξήγησα ότι και αν ακόμη δεν συναντώμαι με το Ντενκτάς αλλά με ένα κοινό φίλο, πάλι ο ίδιος (ο Πρόξενος) θα έχει την εντύπωση ότι έχω έμμεσες επαφές με το Ραούφ. Έτσι του απάντησα ότι δεν μπορώ να δεχθώ την εντολή για να παύσω να βλέπω το Ντενκτάς. Επέμενε, αλλά εγώ ήμουν ανένδοτος.

- Αυτό ήταν και η αιτία του επαναπατρισμού σας;

- Δεν νομίζω. Η Κυβέρνηση Μεντερές ήθελε να δώσει στην επιχείρηση μια στρατιωτική κατεύθυνση. Ήταν γνωστό ότι εγώ δεν ήμουν το άτομο που θα δεχόμουν διαταγές από άλλους, αλλά παράλληλα υποστήριζα την παθητική αντίσταση. Αυτοί ήταν οι λόγοι. Είμαι ένα άτομο που έχω κτυπήσει την πόρτα του Μεντερές για να του εξηγήσω τα διαδραματιζόμενα εδώ.

- Μετά την Κύπρο πού μετατεθήκατε; Πώς φύγατε από το νησί που είχατε τόσους δεσμούς με την οργάνωση;

- Η αναχώρηση μου δεν ήταν εύκολη. Δεν ήθελα να φύγω. Θέλησα να παραιτηθώ και να παραμείνω στην Κύπρο ως ένας απλός πολίτης για να αγωνιστώ. Είχα θέσει όμως ένα μοναδικό όρο. Αν μου συνέβαινε ο,τιδήποτε, ήθελα η μητέρα μου να δικαιούτο σύνταξης. Είχα προφορικές υποσχέσεις, αλλά απέφυγαν να μου τις δώσουν γραπτώς. Εκτός όμως από αυτό, μου έθεσαν και εκείνοι ένα όρο: Θα παραμείνεις μεν στην Κύπρο, αλλά δεν θα έχεις οποιαδήποτε επαφή με την αντιπολίτευση.

Φυσικά και δεν δέχθηκα τον όρο τους. Κάτι τέτοια είναι αντίθετα με το χαρακτήρα μου.

Έτσι με μετέθεσαν στην Τεχεράνη. Ουδέποτε διέκοψα τους δεσμούς μου με την Κύπρο, ούτε και οι φίλοι μου της Κύπρου διέκοψαν τις σχέσεις τους μαζί μου.

Θα σας δώσω μια επιστολή που είχε αποστολέα ένα υψηλά ιστάμενο φίλο από την Αγκυρα:

" Αγκυρα, **18.8.1958**

Αγαπητέ αδελφέ Κεμάλ

Δεν θέλω να πιστεύω ότι όλοι έχουν τόσο κακή ψυχή όσο ο Β. Ισίν.

Δυστυχώς, παραμένει ακόμα στη θέση του. Παράλληλα όμως προχωρούν οι δραστηριότητες της ΤΜΤ. Οι επαφές του Ναλμπάντογλου είχαν θετικά αποτελέσματα. Σου αξίζουν συγχαρητήρια. Πέρασαν μερικοί μόνο μήνες και αισθάνθηκα την απουσία σου. Τί να γίνει; Αυτά έχει η ζωή. Θα ήθελα να είχα τώρα μπροστά μου τη μελέτη σου για τις βόρειες ακτές της Κύπρου. Δυστυχώς την πήρες μαζί σου στην Τεχεράνη".

- Θα ήθελα να γνωρίζω κατά πόσο στην οργάνωση συμμετείχαν γυναίκες, κοπέλες;

- Και βέβαια ήταν παρούσες. Στον απελευθερωτικό αγώνα της Τουρκίας η συμβολή της τούρκισσας ήταν τεράστια. Το ίδιο συνέβη και με την τουρκοκύπρια γυναίκα. Διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο. Οι γυναίκες, οι κοπέλες ειδικά, οι μαθήτριες ζητούσαν ενεργό ρόλο. Ο Μπουρχάν τις έστελλε σε εμένα. Τους αναθέταμε καθήκοντα όπως μεταφοράς μηνυμάτων, συμμετοχής σε κοινοτικές εκδηλώσεις, ομιλίες στις άλλες πόλεις όπως Αμμόχωστο και Λεμεσό, διαλέξεις στα σχολεία για την ΤΜΤ. (Στο σημείο αυτό ο Τανρίσεβντι παρουσιάζει ένα κατάλογο από ονόματα μαθητριών του παρθεναγωγείου Βικτώρια. Του εξηγώ ότι και εγώ ήμουν από αυτές που ήθελαν να αναμιχθούν στην οργάνωση και να μου ανατεθούν καθήκοντα. Ομως είχα αποταθεί στο Ντενκτάς. Μου είπε: "Υπάρχουν αυτοί που ήδη εργάζονται, εσύ κοίτα να σπουδάσεις γιατί η κοινότητα έχει ανάγκη μορφωμένων ανθρώπων". Με έστειλε μάλιστα στην Κοινοτική Συνέλευση με ένα σημείωμα να σπουδάσω φυσιοθεραπεία).

- Πάντως η τουρκοκυπρία έχει προσφέρει πολλά κατά την περίοδο του **1958** και μετέπειτα. Θέλω να υποβάλω μια ερώτηση: Από την πρώτη προκήρυξη αναφέρατε ότι δεν πρόκειται να ανοίξει το ρουθούνι ούτε ενός Τούρκου, αν δεν υπάρξει προδοσία και δεν

πρόκειται να ζητηθεί έστω και ένα γρόσι από τους Τούρκους. Θα ήθελα λοιπόν να πληροφορηθώ κατά πόσο εφαρμόστηκε η εντολή αυτή.

- Να σας πω. Είχε έλθει από την Τουρκία ο καλλιτέχνης Νουσερέτ Ερσόζ και έδιδε συναυλίες σε όλη την Κύπρο για την Ομοσπονδία. Με δική του πρωτοβουλία έδωσε μέρος των εισπράξεων στην TMT. Παρόμοιες περιπτώσεις είχαμε όχι όμως να πάμε και να ζητήσουμε εμείς χρήματα. Ουδέποτε και κανένας δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι έγιναν έρανοι για την TMT. Ως ασφαλιστική δικλείδα είχαμε τον Μπουρχάν, που όπως θα ξέρετε εξέταζε δωρεάν τους ασθενείς του.

Όταν με μετέθεσαν από την Κύπρο, η TMT, παρέμεινε ακέφαλη γιατί και ο Μπουρχάν ήταν στην Αγκυρα. Και τότε ακόμη δεν συνέβη τίποτε από όσα ρωτάτε.

- Μετά την εποχή εκείνη, ζήσαμε πολλά. Δολοφονήθηκαν Τούρκοι και ως υπαίτια παρουσιάστηκε η TMT. Οι μετέπειτα από σας υιοθέτησαν τη διαταγή "δεν θα ματώσουμε τη μύτη ούτε ενός Τούρκου";

- Δεν θέλω να σταθώ σ αυτό το σημείο. Υπάρχουν πολλές καταστάσεις που δεν εγκρίνω. Δεν μπορώ όμως να μιλήσω για την μετά την 1η Αυγούστου 1958 περίοδο.

- Ποιες για παράδειγμα ήταν οι καταστάσεις που δεν εγκρίνετε;

- Πρώτ απ όλα ότι η υπόθεση παραμένει ακόμη άλυτη. Τότε είχαμε αρχίσει πολύ καλά και φθάσαμε σε κάποιο συγκεκριμένο σημείο. Ο μεγάλος αριθμός πιστεύω της τουρκικής κοινότητας ανάγκασε τους Άγγλους να αποδεχθούν τη διχοτόμηση πλην όμως η απαράδεκτη στάση του Μεντερές, οι έντονες πιέσεις της Αμερικής και οι συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου έγιναν αιτία να χαθεί η ευκαιρία. Απαντώντας πάντως στο ερώτημά σας, επαναλαμβάνω ότι επί εποχής μου δεν άνοιξε το ρουθουνι ούτε ενός τουρκοκύπριου. Και ο κ. Ντενκτάς είχε θέσει κάποια πράγματα σε λανθασμένη βάση όπως για τις βόμβες που τοποθετήθηκαν στο τουρκικό Γραφείο Πληροφοριών στο Μπαϊρακτάρ.

- Πάντως ο ίδιος δηλώνει ότι "εμείς τις

τοποθετήσαμε"

- Όχι η TMT. Δεν θα πρέπει να συγχέουμε την TMT με πράξεις ατόμων και άλλων στοιχείων. Αν θέλετε ας δούμε τη βόμβα που εξερράγη έξω από τα Γραφεία του Τουρκικού Γραφείου Πληροφοριών. Αν και ήταν επίσημη αργία, οι υπάλληλοι ξύπνησαν ξημερώματα και πήγαν βόλτα στη Λάρνακα. Μόλις έφυγαν σημειώθηκε έκρηξη όταν το κτίριο ήταν ολοάδειο.

- Δεν υπήρχε κανένας αρμόδιος;

- Δεν μπορώ να γνωρίζω. Όταν όμως συζητήσα το θέμα με τον Μπουρχάν μου είπε ότι και εκείνος εξεπλάγη που η ώρα **8** το πρωί και οι δυο υπάλληλοι πήγαν τη Λάρνακα και στο γραφείο δεν υπήρχε κανένας.

Κάτι άλλο που δεν εγκρίνω είναι η προσπάθεια που καταβάλλεται να διαγραφούν, να ξεχαστούν από την ιστορία του τουρκοκυπριακού αγώνα τα ονόματα των ιδρυτών της TMT, η αυτή καθ'εαυτή ύπαρξη της από τις **15. 11. 1957** μέχρι την **1. 8. 1958**. Η αρχή που είχε γίνει τότε βοήθησε στη συνέχεια και προετοίμασε το έδαφος για το **1974**.

Στο περιοδικό του Τουρκοκυπριακού Πολιτιστικού Συνδέσμου έχουν δημοσιευθεί τα απομνημονεύματα του Ισμαήλ Τάνσου. Αν θέλετε διαβάστε το. Θα δείτε ότι στο Γραφείο Ειδικού Πολέμου δεν υπάρχει κανένα έγγραφο που να επιβεβαιώνει ως ημερομηνία ίδρυσης την **1η Αυγούστου 1958**. Αναφέρεται όμως στους εκπαιδευτές που υπηρέτησαν στην TMT μετά την ημερομηνία αυτή.

- Είναι φανερό ότι είστε δυσαρεστημένος. Πάντως και η Κοινότητα αυτή πρέπει να μάθει όλα όσα τις αποκρύπτονται. Από πού θα τα μάθει; Ποιος θα τη βοηθήσει να τα μάθει; Γιατί να μην αποκτήσει ταυτότητα;

- Τί να σας πω. Ο Αρίφ Χασάν Ταχσίν στα απομνημονεύματα του γράφει: "Έκανε πολύ καλή επιλογή αυτός που πρόβαλε στην κοινότητα τον Ντενκιάς.

Εγώ είμαι το άτομο που ώθησε τον Ντενκιάς στην πολιτική. Ελεγα στον Κουτσιούκ ότι θα έπρεπε να είχε

στο πλευρό του ένα πολύ καλό νομικό, κάτι που θα βοηθούσε τις εξελίξεις του Κυπριακού. Έτσι προώθησα τον Ντενκτάς στην προεδρία της Ομοσπονδίας και προς τούτο έπεισα τον Κουτσιούκ. Εγώ ήμουν επίσης αυτός που πέτυχε (παρά το ότι στην αρχή συνάντησα δυσκολίες) να προκαλέσω το ενδιαφέρον του τουρκικού τύπου (από τη "Χουριέτ" ο Νετζατί Ζιντζίρκιραν, από τη "Μιλλιέτ", ο Νουρετίν Νεμίρκαλ, από την "Ντουνιά", ο Οκτάϊ Εκσί κλπ). Εγώ τέλος συνέβαλα στη δημιουργία σχέσεων Ντενκτάς- Ινονού.